

Broj:

Podgorica, 09.12.2025.godine

Savjet Agencije za zaštitu konkurencije na osnovu člana 20f stav 1 tačka 10 i člana 19 stav 2 tačka 14 Zakona o zaštiti konkurencije („Sl. list CG“, br. 44/12, 13/18 i 145/21), u postupku donošenja mišljenja po Zahtjevu podnijetog od strane Ministarstva energetike i rudarstva, a na osnovu prijedloga mišljenja zamjenika direktora Agencije za zaštitu konkurencije, na sjednici održanoj 09.12.2025. godine donosi

MIŠLJENJE

I Predlogom Nacionalno klimatsko energetskeg plana, ne uređuje se neposredna dodjela državne pomoći.

II Davaoci državne pomoći će biti u obavezi da nacrtaju akata na osnovu Nacionalno klimatsko energetskeg plana prema ocijenjenom predlogu istog plana, a kojima će biti planirana neposredna dodjela državne pomoći, dostavi Agenciji za zaštitu konkurencije prije dodjele državne pomoći, odnosno prijave planiranu državnu pomoć u skladu sa članom 15 Zakona o kontroli državne pomoći („Sl. list CG“, br. 89/25).

Obrazloženje

I ZAHTJEV

Ministarstvo energetike i rudarstva (u daljem tekstu: „**Ministarstvo**“) podnijelo je Zahtjev za davanje mišljenja broj: 01-011/25-2628/4 od 12.11.2025. godine (u daljem tekstu: „**Zahtjev**“), evidentiran u Agenciji za zaštitu konkurencije (u daljem tekstu: „**Agencija**“) pod brojem: 05-430/25-513/1 od 18.11.2025. godine, na Predlog Nacionalno klimatsko energetskeg plana Crne Gore za period do 2030. godine (u daljem tekstu: „**Predlog Nacionalno klimatsko energetskeg plana**“), koji je dostavljen u prilogu Zahtjeva.

U zahtjevu se u bitnom navodi da je u skladu sa Regulativom (EU) 2018/1999 o upravljanju Energetskom unijom i klimatskim politikama, kao i obavezama koje proizilaze iz procesa pristupanja Evropskoj uniji, Ministarstvo finalizovalo izradu Predloga Nacionalno klimatsko energetskeg plana. Ovaj plan predstavlja jedan od ključnih strateških dokumenata u oblasti energetike i klimatske politike, zasnovan na pet dimenzija Energetske unije EU: energetska sigurnost, unutrašnje energetske tržište, energetska efikasnost, dekarbonizacija, te istraživanje i inovacije. Dokument definiše pravce razvoja sektora, naglašavajući transparentnost i predvidivost, i stvaranje stabilnog investicionog ambijenta, uz istovremeno usklađivanje nacionalnih politika sa evropskim ciljevima.

Dana 08.12.2025. godine, Ministarstvo je dostavilo dopunu dokumentacije, i to Obrazac 1 – prijava za državnu pomoć – Obrazac 1, zavedeno u Agenciji pod brojem: 05-430/25-513/3.

U dostavljenom Obrascu se u bitnome navodi da predmetnim Planom nisu prepoznata pravna lica, kojima bi se dodjeljivala državna pomoć, te da svaka pojedinačna politika i mjera izu strategije, koja u sebi potencijalno sadrži elemente državne pomoći, pri realizaciji treba da se prijavi Agenciji na odobrenje.

II OPIS PREDLOGA NACIONALNO KLIMATSKO ENERGETSKOG PLANA

Agencija je izvršila uvid u dostavljeni Predlog Nacionalno klimatsko energetskeg plana, u kojem se u bitnom navodi kako slijedi:

Značajna uvozna zavisnost i niska diversifikacija goriva glavne su karakteristike crnogorskog snabdijevanja energijom. Postoje četiri vrste goriva koje se koriste u finalnoj energiji u Crnoj Gori: ugalj (uglavnom lignit), proizvodi od mineralnih ulja, drvena goriva i električna energija (vidi **Error! Reference source not found.**). Za proizvodnju električne energije se uglavnom koristi ugalj (udio 99%) (odgovoran je za 40-60% godišnje isporuke električne energije). Mineralni naftni proizvodi se uglavnom koriste u sektoru saobraćaja (preko 70% udjela). Drvena goriva se uglavnom koriste u stambenom i uslužnom sektoru (86% odnosno 9%).

Sve potrebe za gorivima, osim za mineralnim uljima koja se u potpunosti uvoze (100% potrošnje), zadovoljavaju se iz domaćih izvora. Naftni proizvodi predstavljaju dominantno gorivo u ukupnom energetskeg bilansu (47%), i u velikoj mjeri utiču na nivo samodovoljnosti nacionalnog energetskeg bilansa (54%-66%). Električna energija je takođe važna komponenta finalnog energetskeg bilansa (sa sve većim značajem u budućnosti), ali se većina potreba za električnom energijom zadovoljava domaćom proizvodnjom

Ukupna **potrošnja finalne energije** posljednjih godina varira između 33 PJ i 38 PJ (vidi **Error! Reference source not found.**) i očekuje se da će se blago povećati u narednom petogodišnjem periodu. Glavni pokretač povećanja potražnje u budućnosti je razvoj industrije.

Što se tiče **proizvodnje primarne energije** postoji nekoliko izvora: ugalj, drvena goriva i obnovljivi izvori energije (hidro, vjetar i solarna). Gotovo sva proizvodnja uglja (više od 99% udjela) koristi se u termoelektranama za proizvodnju električne energije, kao i svi obnovljivi izvori (2 velike hidroelektrane i trenutno 38 malih hidroelektrana, 2 vjetroelektrane i 5 malih solarnih elektrana). Tokom posljednje 3 godine postoji stalna ekspanzija proizvođača potrošača (prozjumer) (uglavnom fotonaponskih postrojenja na lokacijama stambenih potrošača) što sve više utiče na miks električne energije u zemlji (trenutno oko 70 GWh godišnje što je 5% ukupne potrošnje električne energije u stambenom sektoru). Ukupna proizvodnja primarne energije je oko 30 PJ. Iako ugalj ima najdominantnije mjesto u strukturi proizvodnje električne energije, obnovljivi izvori energije će imati najvažniju ulogu u daljem razvoju energetskeg miksa u Crnoj Gori, budući da se planira proširenje korišćenja energije vjetra i sunca.

Termoelektrana Pljevlja je posljednjih 40 godina najstabilniji izvor električne energije. TE Pljevlja sa HE Perućica i HE Piva pokrivaju više od 85% domaće proizvodnje električne energije. Svim ovim postrojenjima upravlja državna kompanija (EPCG). Ovo preduzeće je jedini javni

snabdjevač električnom energijom. Kao što je ranije pomenuto, godišnja proizvodnja električne energije iz hidroelektrana je nestabilna na godišnjem i mjesečnom nivou, tako da je trenutno TEP najstabilniji izvor električne energije. Iako je cijena proizvodnje električne energije iz TEP, koja je dodatno opterećena postojećom cijenom emisijama GHG, znatno veća od cijene proizvodnje električne energije navedenih HE, kombinovani efekat njihovog rada tokom cijele godine omogućava veoma konkurentnu cijenu električne energije za preduzeće koje posluje sa ovim postrojenjima. Takođe, važno je naglasiti da je cijena električne energije za potrošače u Crnoj Gori značajno subvencionisana zbog nivoa društvenog standarda građana. To omogućava Elektroprivreda Crne Gore (EPCG), koja je u državnom vlasništvu, a zadužena je za javno snabdijevanje električnom energijom.

Ovo preduzeće će proizvodnju električne energije i ubuduće oslanjati na TEP, sve dok se ne obezbijedi siguran rad sistema sa dovoljnim brojem novih obnovljivih izvora energije.

Ukoliko bi se električna energija proizvedena u TE Pljevlja zamijenila uvoznom, cijena električne energije za potrošače bi značajno porasla. Revidirana projektna dokumentacija i prateće garancije ukazuju da će ekološka rekonstrukcija TE Pljevlja rezultirati ispunjenjem svih kriterijuma za dobijanje ekološke dozvole za rad. Ova rekonstrukcija nema za cilj smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte, već samo zagađivača vazduha na propisane vrijednosti u skladu sa Zakonom o industrijskim emisijama, ali će zbog prirode projekta doći do povećanja energetske efikasnosti. Osnovni cilj ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja je ispunjavanje propisanih ograničenjaza smanjenje emisija zagađivača vazduha za postrojenja tog tipa, a sve u cilju dobijanja integrisane dozvole za rad. Jasno je da će cijena električne energije proizvedene u TE Pljevlja u bliskoj budućnosti rasti zbog dodatnih troškova vezanih za cijenu ugljenika, ali će zbog velikog društvenog i ekonomskog uticaja, a takođe zbog očuvanja energetske sigurnosti, ostati u pogonu. Očekuje se da će ovo postrojenje biti u funkciji do kraja 2040. godine, ali uz neophodno smanjenje broja radnih sati tokom godina kako bi se postigli nacionalnih ciljevi, definisani ovom strategijom.

Ukupna **instalirana snaga svih elektrana** u Crnoj Gori na kraju 2023. godine iznosila je 1.067,238 MW.

U zavisnosti od izvora energije koji se koristi za proizvodnju električne energije, kapaciteti se dijele na hidroelektrane, termoelektrane, vjetroelektrane i solarne elektrane. U energetskom miksu (instalirana snaga) hidroelektrane su zastupljene sa 66,05% (704.904 MW), termoelektrane sa 21,08% (225 MW), vjetroelektrane sa 11,06% (118 MW), a solarne elektrane sa 1,81% (19.334 MW) u odnosu na ukupan instalirani proizvodni kapacitet. Drumski saobraćaj je glavni vid prevoza putnika, dok se za teretni prevoz koristi željeznica.

Međusektorske politike i mjere

Strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine - usvojena 2016. godine. Ovo je sveobuhvatan strateški dokument koji pokriva niz različitih tema, ali jedan od glavnih ciljeva je prelazak na zelenu ekonomiju kroz ublažavanje klimatskih promjena, efikasno korišćenje resursa, cirkularnu ekonomiju, održivu potrošnju i proizvodnju, konkurentski rast privrede, itd. Ova strategija je krovna i dugoročna strategija razvoja Crne Gore, koja u potpunosti integriše Agendu UN 2030 i predstavlja nacionalni odgovor na te zahtjeve i identifikovane nacionalne

potrebe, uključujući izvještavanje o nacionalnoj implementaciji Agende. Ovo je važno zbog SDG 14 i drugih povezanih ciljeva.

Prostorni plan područja posebne namjene za Morsko dobro Crne Gore do 2030. godine usvojen je 2018. godine.

Prostorni plan za obalno područje osigurava formalnu i plansku osnovu za održivi razvoj ovog područja. Dokumentom je predviđena organizacija i uređenje vrijednog prostora Morskog dobra do 2030. godine. Planom se predlažu mjere za unapređenje energetske efikasnosti: Unapređenje energetske efikasnosti posebno se odnosi na izgradnju ili primjenu niskoenergetskih zgrada, poboljšanje klimatizacije i sistema tople vode, promocija rasvjete, koncept inteligentnih zgrada (upravljanje energijom glavnih potrošača sa centralne lokacije). Sve ove opcije mogu se donekle iskoristiti u izgradnji objekata u Primorskom regionu.

Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine (PPCG-2040) usvojen 2025. godine je najvažniji državni planski dokument) i jedan od ključnih instrumenata za uspostavljanje politike korišćenja prostora i dugoročno održivog i prihvatljivog okvira za privredni, društveni i socijalni razvoj države. Perspektiva uspješnog prostornog planiranja u Crnoj Gori je u pažljivom identifikovanju potencijala, definisanju strateških ciljeva razvoja, ali i prepoznavanju i rješavanju ključnih ograničenja koja su prisutna u prethodnom periodu, a odnose se na: nedovoljno efikasan sistem planiranja, neefikasnost u izradi i sprovođenju planova, nedovoljno sinhronizovane aktivnosti pri izradi različitih nivoa planskih dokumenata, neracionalno korišćenje resursa i nedovoljnu kontrolu promjena u prostoru.

Reformska agenda 2024-2027

Evropska komisija (EK) je usvojila Plan rasta (Growth Plan) krajem 2023. godine, sa projekcijom da će reforme i finansijska podrška EU imati pozitivan efekat na ekonomski rast država kandidata. Plan predviđa kombinaciju bespovratnih sredstava i povoljnih kredita u ukupnom iznosu od 6 milijardi € za period 2024-2027, pri čemu je za Crnu Goru alocirano 383,5 miliona €, od čega 110 miliona € čine bespovratna sredstva, a 273,5 miliona € povoljni krediti.

Shodno najavama Evropske komisije, planirano je da se od ukupnog iznosa 7% sredstava dodijeli na početku sprovođenja Plana rasta kao svojevršno prefinansiranje, a ostatak u šest polugodišnjih tranši podrške, u zavisnosti od stepena realizacije planiranih reformi.

Sredstva koja će biti dostupna Crnoj Gori uslovljena su uspješnom implementacijom reformskih mjera definisanih u Reformskoj agendi 2024-2027, zbog čega je ovaj dokument važan za ekonomski i politički razvoj Crne Gore, kao i za ubrzanje evropske integracije. Implementacija Reformske agende 2024-2027, kroz koju će Crna Gora dobiti 383,5 miliona €, biće ključna za ubrzanje integracije države u EU.

Evropska komisija je krajem 2024. godine usvojila Reformsku agendu 2024-2027 Crne Gore, prateći pozitivno mišljenje država članica Evropske unije, čime su ispunjen glavni uslov za povlačenje novca iz Instrumenta za reformu i rast u okviru Plana rasta za Zapadni Balkan.

Izvjestavanje o implementaciji Reformske agende 2024-2027 dostavlja se Evropskoj komisiji dva puta godišnje, i to do 15. juna i do 15. januara. Na osnovu Reformske agende 2024-2027

napravljen je Implementacioni plan, pomoću kojeg će se pratiti svi reformski koraci koji su podijeljeni na više aktivnosti.

Dekarbonizacija (emisije i uklanjanje gasova sa efektom staklene bašte; obnovljiva energija)

Oblast dekarbonizacije ima dva ključna elementa

- Emisije GHG i ponori GHG emisija;
- Obnovljivi izvori energije (OIE).

Tokom 2019. godine, na zakonodavnom nivou, donijet je **Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena („Sl. list CG“, br. 73/19)** kojim su obuhvaćena sva klimatska pitanja od značaja za Crnu Goru. Zakon sadrži elemente novog skupa politika EU Čista energetska tranzicija za uspostavljanje nacionalnih sistema za inventare gasova sa efektom staklene bašte i nacionalnih sistema za politike i mjeresa predviđanjima , skladištenje ugljenika i zaštitu ozonskog omotača, obaveze stacionarnog postrojenja i operatera vazduhoplova, kao i predviđa izrada Strategije niskougljeničnog razvoja (SNUR) i Nacionalnog plana adaptacije (NPA).

Pored gore navedenog, ključne strategije i zakoni relevantni za oblast dekarbonizacije su sljedeći:

Ažurirani nacionalno utvrđeni doprinos

Crna Gora je u februaru 2025. godine usvojila ažurirani Nacionalno utvrđeni doprinos (NDC) u okviru svojih obaveza prema Pariskom sporazumu. Ovaj dokument postavlja ambicioznije ciljeve za smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte (GHG) u odnosu na prethodnu verziju.

Ključni ciljevi ažuriranog NDC-a:

- Smanjenje emisija GHG za 55% do 2030. godine u odnosu na nivoe iz 1990. godine;
- Smanjenje emisija GHG za 60% do 2035. godine u odnosu na nivoe iz 1990. godine.

Ovi ciljevi predstavljaju značajan napredak u odnosu na prethodni NDC, koji je predviđao smanjenje emisija za 35% do 2030. godine.

Ažurirani NDC definiše dvostruki vremenski okvir:

- 2025-2030;
- 2031-2035

Ovaj pristup omogućava postepeno praćenje i prilagođavanje mjera u skladu sa ostvarenim rezultatima i novim saznanjima. Izrada i usvajanje ažuriranog NDC-a realizovani su uz podršku Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori.

Nacionalna strategija upravljanja kvalitetom vazduha do 2020. godine - usvojena 2012. godine sa Akcionim planom za period 2013-2016.. Naknadno, usvojen je Akcioni plan za period 2017-2020. sa četvorogodišnjim izvještajem o implementaciji strategije, u aprilu 2017. godine. Osnovni cilj Strategije je održavanje i poboljšanje kvaliteta vazduha, između ostalog kroz smanjenje emisija zagađivača u vazduh iz stacionarnih izvora. Nova Strategija upravljanja kvalitetom vazduha za period 2025-2029 je trenutno u pripremi i biće finalizovana nakon usvajanja NEKP-a.

Zakon o energetici definiše energetske djelatnosti i uređuje uslove i način njihovog obavljanja,

kako bi se obezbijedilo kvalitetno i sigurno snabdijevanje krajnjih korisnika energijom; javne usluge u oblasti energetike od interesa za Crnu Goru; način organizacije i upravljanja tržištem električne energije i gasa; način i uslove korišćenja obnovljivih izvora energije i kogeneracije; energetska efikasnost u sektoru proizvodnje, prenosa i distribucije energije, kao i druga pitanja od značaja za energetski sektor.

Zakon o zaštiti vazduha („Sl. list CG“, br. 043/15) uređuje način praćenja kvaliteta vazduha, mjere zaštite, ocjene i unapređenja kvaliteta vazduha, kao i planiranje i upravljanje kvalitetom vazduha.

Zakonom o životnoj sredini („Sl. list CG“ 080/16) uređuju se principi zaštite životne sredine i održivog razvoja, instrumenti i mjere zaštite životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu.

Zakonom o industrijskim emisijama („Sl. list CG“ 017/19) uređuju se mjere za sprečavanje i kontrolu emisija iz industrijskih postrojenja koje mogu imati negativan uticaj na zdravlje ljudi, životnu sredinu ili materijalna dobra i druga pitanja od značaja za integralno sprečavanje i kontrolu zagađenja životne sredine.

Zakon o izgradnji objekata („Sl. list CG“ 19/2025)

Ovim zakonom uređuju se način i uslovi izgradnje objekata, obavljanje djelatnosti izgradnje objekata i druga pitanja od značaja za izgradnju objekata.

Strategija razvoja šuma i šumarstva Crne Gore za period 2023-2028. (usvojena 2023. godine) utvrđuje ciljeve i smjernice za razvoj šuma i šumarstva, u skladu sa nacionalnom šumarskom politikom, mjere za unapređenje stanja šuma, kao i orijentaciona finansijska sredstva za sprovođenje strategije i način njihovog obezbeđivanja. Nacionalna inventura šuma se vrši radi izrade strateških planskih dokumenata u šumarstvu i razmjene informacija u skladu sa zakonom (na nacionalnom i globalnom nivou). Važni strateški ciljevi su:

- Očuvanje i jačanje kapaciteta šuma za prilagođavanje i otpornost i otpornost na klimatske promjene, uključujući prevenciju požara i druga rješenja
- Podsticanje održivosti i konkurentnosti industrija zasnovanih na šumama, bioenergiji i šire zelenoj industriji i cirkularnoj ekonomiji.

Zakon o šumama („Sl. list CG“, br. 77/24). Ovim zakonom uređuje se uzgoj, zaštita, očuvanje i unapređenje šuma, planiranje, način i uslovi korišćenja šuma, izgradnja i održavanje šumskih puteva, monitoring šuma, kao i druga pitanja od značaja za šume, šumsko zemljište i šumarstvo.

Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u periodu 2023-2028. (usvojena 2023. godine) predstavlja strategiju razvoja Crne Gore, u kojoj se na dugoročno održiv način utvrđuju pravci upravljanja poljoprivrednim resursima. Ova strategija daje viziju i plan za sprovođenje strateške transformacije poljoprivrede i ruralnih područja u Crnoj Gori do 2028. godine, čime će se obezbijediti realizacija različitog niza aktivnosti i mjera. Važno je istaći Strateški cilj 2: Obezbijediti efikasno upravljanje prirodnim resursima Crne Gore i ostvariti ciljeve Zelene agende koja obuhvata:

- Doprinijeti ublažavanju klimatskih uticaja, uključujući smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte i poboljšanje sekvencije ugljenika, kao i promovisanje održive energije
- Podržati održivi razvoj i efikasno upravljanje prirodnim resursima kao što su voda, zemljište

- i vazduh, uključujući smanjenje zavisnosti od hemikalija
- Doprinijeti zaustavljanju procesa gubitka biodiverziteta

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Sl.list“ CG br. 56/2009, 34/2014, 1/2015, 30/2017 i 51/2017). Ovim zakonom uređuju se: razvoj poljoprivrede i ruralnih područja, mjere podrške u poljoprivredi i kriterijumi prihvatljivosti mjera, upotreba, organizacija proizvođača, kvalitet i označavanje poljoprivrednih proizvoda i hrane, za poljoprivredne proizvode i hranu, komplementarne poljoprivredne djelatnosti, organizovanje u poljoprivredi, za javne službe u poljoprivredi, osnivanje Agencije za plaćanja, za registraciju i vođenje evidencije, kao i mnoga druga pitanja iz oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Nacionalni akcioni plan za borbu protiv degradacije i ublažavanja uticaja zemljišta do 2023. godine iz 2015. godine. Nacionalni akcioni plan je dokument kojim su predviđeni pozitivni efekti poboljšanja stanja u oblasti prevencije degradacije zemljišta u Crnoj Gori. Ovaj dokument daje sistematizaciju i sveobuhvatan pristup tretiranju zemljišta, jer je jedinstven resurs od velikog značaja za buduće aktivnosti planiranja i upravljanja od strane svih institucija koje su zadužene za pitanja zemljišta.

Zakon o nacionalnim parkovima (Sl.list CG 28/14). Zakonom o nacionalnim parkovima propisano je da se dobra nacionalnih parkova: zemljište, šume, vode, biljni i životinjski svijet i drugi prirodni resursi, kao i radom stvorene vrijednosti u nacionalnim parkovima, mogu koristiti u skladu sa zakonom, prostornim planom posebne namjene i planom upravljanja, vodeći računa o očuvanju biološke i predione raznovrsnosti.

Državni plan upravljanja otpadom 2024-2028. Državni plan upravljanja otpadom (u daljem tekstu DPUO) 2024-2028 daje strateško planiranje zemlje u pogledu održivog upravljanja otpadom. Crna Gora, kao zemlja kandidat za članstvo u EU, ima obavezu da uspostavi funkcionalan Integrirani sistem upravljanja otpadom (ISUO) i ovaj cilj se smatra jednim od prioriteta na putu pristupanja EU. Izrada planova upravljanja otpadom je obaveza država članica EU i proizilazi iz člana 28 Direktive 2008/98/EC o otpadu.

Strategija upravljanja otpadom Crne Gore do 2030. godine – usvojena 2015. godine. Ova Strategija definiše ciljeve shodno potrebi obezbjeđivanja sinergije razvoja države i očuvanja životne sredine u pogledu uticaja otpada na kvalitet njenih osnovnih parametara. Strategija sadrži Akcioni plan koji ima za cilj implementaciju ciljeva postavljenih u zakonskom okviru u pogledu ponovne upotrebe i reciklaže otpada i uvođenja cirkularne ekonomije.

Zakon o upravljanju otpadom – (“Sl. list CG“ br. 92/24), uređuje vrste i klasifikaciju otpada, planiranje, uslovi i način upravljanja otpadom, kao i druga pitanja od značaja za upravljanje otpadom.

Strategija razvoja saobraćaja 2019-2035 usvojena 2019. godine. Strategija razvoja saobraćaja Crne Gore ima za cilj da podrži unapređenje ekonomske efikasnosti, bezbjednosti, pristupačnosti i ekološke održivosti transportnog sistema zemlje, uz obezbjeđivanje neometane integracije transportnog sektora, kao i nacionalnih politika i politika EU.

Strategija razvoja željeznice za period 2017-2027 je usvojena 2018. godine. Strategija razvoja željeznice podstiče finansijsku održivost i samoodrživost željezničke infrastrukture, omogućava

kvalitetno i odgovorno održavanje željezničke infrastrukture i redovnostsaobraćaja, maksimizuje razvojne potencijale regiona Crne Gore, konkurentnost i poboljšanu uslugu u prevozu putnika i robe, podržava efikasan i efektivan sistem državnih institucija koje vode brigu o željezničkom sektoru, minimizira negativne uticaje saobraćaja na životnu sredinu.

Strategija razvoja pomorske privrede za period 2020-2030 sumira potencijale kojima Plava ekonomija doprinosi javnom i privatnom sektoru Crne Gore. Strateški dokument se sastoji iz četiri glavna dijela, koji obuhvataju sve aspekte koji su u korelaciji sa ekonomskim, socijalnim, infrastrukturnim i regulatornim okvirom u Crnoj Gori.

Strategija ima za cilj jačanje uloge sektora pomorske privrede u razvoju i konkurentnosti Crne Gore kroz jasno definisanu pomorsku politiku i inicijative održivog razvoja. Tačnije, strateški dokument utvrđuje strateške ciljeve i operativne ciljeve sa pratećim pokazateljima uspješnosti, te akcioni plan koji jasno definiše aktivnosti čija realizacija doprinosi ostvarivanju strateških i operativnih ciljeva, izvještavanje i evaluaciju i druga pitanja od značaja za dalji razvoj sektora pomorstva i valorizacionog potencijala u ovoj oblasti za period 2020-2030.

Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju („Sl.list“ CG br. 21/2009, i 40/2011 i 92/2017)

Njime se uređuju uslovi i način obavljanja djelatnosti javnog prevoza putnika i tereta, pružanja usluga autobuskih i teretnih stanica, kao i prevoza za sopstvene potrebe u drumskom saobraćaju.

Zakon o bezbjednosti, organizaciji i efikasnosti željezničkog saobraćaja (Sl.list CG 1/14)

Zakon uređuje bezbjedan i nesmetan željeznički saobraćaj, interoperabilnost i funkcionisanje željezničkog sistema. Bavi se efikasnošću željezničkih sistema i rada željeznice, ali ne i potrošnjom energije. Važan dio ovog zakona obuhvata funkcionisanje gradske željeznice (metro i dr.), žičara, uspinjača i ski-liftova koji su priznati kao željeznice sa posebnim saobraćajno-tehničkim karakteristikama (član 134.) koje se koriste za javni prevoz putnika i/ili roba.

Zakon o željeznici (Sl.list CG 27/13 i 43/13)propisano je da je upravljač infrastrukture u toku obavljanja djelatnosti dužan da se stara o zaštiti životne sredine u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita životne sredine. Ovaj zakon je podijeljen na tri glavna poglavlja koja regulišu tri oblasti:

- 1) planiranje razvoja željeznice;
- 2) upravljanje željezničkom infrastrukturom;
- 3) prevoz u željezničkom saobraćaju.

Zakon o vazdušnom saobraćaju (“Sl. list CG” br. 30/2012, 30/2017). Vazdušna buka i izduvni gasovi koje proizvodi vazduhoplov pri polijetanju i slijetanju moraju biti ispod propisanih maksimalnih nivoa buke i emisije izduvnih gasova u skladu sa propisima koje donosi Ministarstvo, uz saglasnost organa državne uprave nadležnog za poslove zaštite životne sredine i u skladu sa zaključenim međunarodnim ugovorima.

Lokalni plan za održivu urbanu mobilnost (SUMP) omogućava razvoj lokalne saobraćajne infrastrukture tako da se uvažavaju potrebe građana u pogledu mobilnosti a time i unaprjeđuju kvalitet života na nivou lokalne samouprave. Trenutno, samo Glavni grad ima usvojen SUMP. Crna Gora nema nacionalni plan održive urbane mobilnosti (NUMP). Nacionalni planovi/politike za održivu urbanu mobilnost (NUMP-ovi) su akcijski orijentisani strateški okviri za urbanu

mobilnost koje razvijaju nacionalne vlade kako bi unaprijedile kapacitete gradova za planiranje, finansiranje i sprovođenje projekata i mjera osmišljenih da na održiv način zadovolje potrebe mobilnosti ljudi i privrede u gradovima i njihovoj okolini. U okviru podrške od strane GiZ pokrenut je projekat Pro SUMP koji ima za cilj stvaranje uslova za sistematski proces implementacije SUMP, pružanje regionalne razmjene između lokalnih samouprava i drugih relevantnih aktera o implementaciji mjera iz SUMP-a, uspostavljanje snažne regionalne saradnje i dijaloga između odabranih jedinica lokalne samouprave na Zapadnom Balkanu.

Energetska efikasnost

Zakon o efikasnom korišćenju energije (objavljen u Sl. CG br. 57/14, 3/15, 25/19, 140/22)

Zakonom se uređuju nadležnosti za uvođenje i sprovođenje politike i mjera energetske efikasnosti u cilju omogućavanja efikasne potrošnje energije krajnjih korisnika. Tekst Zakona je usklađen sa osnovnim direktivama EU u oblasti energetske efikasnosti, dok se implementacija Zakona obezbjeđuje donošenjem podzakonskih akata. Zakon o efikasnom korišćenju energije se uglavnom fokusira na uspostavljanje okvirnih uslova za energetske efikasnost (ciljevi, APEE i lokalni planovi), uzornu ulogu javnog sektora, energetske performanse zgrada, energetske proizvodi i energetske usluge, dok energetska efikasnost u saobraćajnom sektoru nije dobila posebnu pažnju.

Važeći regulatorni okvir koji reguliše oblast energetske efikasnosti zgrada, usvojen na osnovu Zakona o efikasnom korišćenju energije, ažuriran je 2024. godine. Uvedeni su novi građevinski propisi:

- Strožiji minimalni zahtjevi energetske efikasnosti za izgradnju novih i renoviranje postojećih zgrada;
- Procedura za sertifikaciju energetske karakteristika zgrada na osnovu nacionalne metodologije i korišćenjem nacionalnog softvera za proračun energetske karakteristika.

Usvojeni su **pravilnici za energetske označavanje** i obuhvataju sledeće energetske proizvode: veš mašine, televizore, mašine za pranje sudova, klima uređaje, frižidere, električne sijalice i lampe i automobilske gume, dok **pravilnici o eko dizajnu** pokrivaju sledeće srodne energetske proizvode: neusmjerene sijalice za domaćinstvo, fluorescentne sijalice bez integrisanih prigušnica, izvori svjetlosti sa električnim pražnjenjem visokog intenziteta i prigušnice i svjetiljke za njihov rad, električni motori, prijemnici koji pretvaraju digitalne u analogne signale, pumpe za vodu, cirkulacione pumpe bez zatvarača, mašine za pranje veša za domaćinstvo, mašine za sušenje veša za domaćinstvo, mašine za pranje sudova, spoljni uređaji za napajanje, ventilatori, kućni frižideri, klima uređaji i ventilatori, televizori, potrošnja električne energije u stanju pripravnosti i isključenja za električnu i elektronsku kancelarijsku opremu i kućne aparate, usmjerene sijalice, LED svjetla i pripadajuća oprema.

Studija unaprijeđenja energetske efikasnosti zgrada je izrađena 2025. godine, kao dio obaveza Crne Gore, kao ugovorne strane Energetske zajednice, u skladu sa zahtjevima Direktive 2010/31/EU od 19. maja 2010. godine, o energetskom učinku zgrada, kako je uključena u i prilagođena kroz odluke Ministarskog savjeta 2010/02/MC-EnC i 2021/14/MC-EnC, da uspostavi dugoročnu strategiju obnove kako bi se poboljšala energetska efikasnost nacionalnog fonda javnih i privatnih, stambenih i nestambenih zgrada, na isplativ način. Studija je izrađena u skladu sa detaljnim zahtjevima za izradu iste, predviđenim Zakonom o efikasnom korišćenju energije, kojim se implementira Direktiva.

Ciljevi Studije uključuju:

- postavljanje seta podataka, pretpostavki, ciljeva i analiza potrebnih za pripremu i buduću izradu Strategije;
- definisanje mjera u pravcu postizanja visoke energetske efikasnosti fonda zgrada u Crnoj Gori u narednih 10-20 godina i nakon toga;
- identifikovanje mjera za ubrzanje obnove fonda zgrada usmjernog na energetske efikasnost;
- definisanje specifičnih ciljeva za smanjenje potrošnje energije u postojećim zgradama;
- uspostavljanje racionalnog i djelotvornog okvira za upravljanje aktivnostima obnove zgrada, kako bi se omogućili integrisani efekti i na postizanje klimatskih ciljeva i i za ekonomski razvoj.

Energetska sigurnost

Oblast energetske sigurnosti regulisana je najvećim dijelom **Pravilima za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije**, čija je priprema obavezna prema **Zakonu o energetici**.

Energetska politika do 2030. godine - usvojena 2011. godine. Energetska politika Crne Gore do 2030. godine je glavni strateški dokument koji utvrđuje tri glavna prioriteta za razvoj energetske sektora Crne Gore: sigurnost snabdijevanja energijom, razvoj konkurentnog energetske tržišta i održivi energetske razvoj. Predviđeno je da se pripremi nova Energetske politika za 2040. godinu.

Zakon o sigurnosti snabdijevanja naftnim derivatima ("Sl. list CG", broj 119/24) usvojen je 2024. godine, a time je transponovana Direktiva Savjeta Evropske unije 2009/119/EZ o minimalnim rezervama nafte i/ili naftnih derivata. U cilju potpunog usklađivanja s predmetnom direktivom usvojena su dva pravilnika i to: Pravilnik o načinu obračuna i uplate naknade za obavezne rezerve naftnih derivata ("Sl. list CG", br. 07/25 i 12/25), Pravilnik o obrascu i metodologiji obračuna količine obaveznih rezervi naftnih derivata ("Sl. list CG", broj 12/25) kao i Uredba o izmjenama Uredbe o načinu i visini elemenata na osnovu kojih se formiraju maksimalne cijene naftnih derivata ("Sl. list CG", br. 23/21; 27/21 i 10/25).

Akcioni plan za formiranje obaveznih rezervi naftnih derivata (usvojen 2024. godine) predstavlja ključni izvršni i operativni dokument koji uzima u obzir sve relevantne i praktične aspekte koji utiču na formiranje obaveznih rezervi naftnih derivata u Crnoj Gori i treba da služi kao osnova za formiranje obaveznih rezervi u okviru predloženih rokova i to: period 2025 - 2029 (osnovni scenario) i period 2025 - 2027 (alternativni scenario).

Zakon o mjerama sigurnosti prilikom istraživanju i proizvodnji ugljovodonika ("Službeni list CG", br. 51/25) usvojen je 2025. godine, i usklađen je s pravnom tekovinom EU (transponovane su odredbe Direktive 2013/30/EU, o bezbjednosti operacija sa ugljovodonicima u podmorju i o izmjeni Direktive 2004/35/EU). Zakonom se u skladu sa najboljim praksama Evropske unije, utvrđuju minimalni zahtjevi za sprečavanje velikih nesreća tokom izvođenja operacija istraživanja i proizvodnje ugljovodonika u podmorju Crne Gore, a za nadležni organ je određena Uprava za ugljovodonike. Cilj je uspostavljanje normativnog okvira za obavljanje ove djelatnosti na siguran način, bez negativnih posljedica po životnu sredinu, lica i imovinu, odnosno

ograničavanje posljedica mogućih nesreća. Takođe, donešena je i Uredba o izmjeni Uredbe o načinu obračuna i plaćanja naknade za proizvodnju nafte i gasa („Sl.list CG“, broj 121/24) i Uredbu o izmjeni Uredbe o načinu povraćaja blokova i pristupu trećih lica upstream postrojenjima („Sl.list CG“, broj 121/24). Donijet je i Pravilnik o sadržaju elaborata o rezultatima izvršenih geoloških i geofizičkih istraživanja ugljovodonika („Sl. list CG“, broj 120/24) kojim se propisuje bliži sadržaj elaborata o rezultatima izvršenih geoloških i geofizičkih istraživanja ugljovodonika i način dostavljanja istog.

Očekuje se da se do kraja 2025 usvoji i **Krizni plan za rješavanje vanrednih situacija u snabdijevanju**. Ovaj plan utvrđuje šire politike i operativne aspekte koji čine osnovu reagovanja Vlade Crne Gore na poremećaje u snabdijevanju naftom/naftnim derivatima, kako bi se osiguralo da su efekti poremećaja u domaćem ili regionalnom snabdijevanju naftom svedeni na minimum i/ili ispunile buduće međunarodne obaveze. Plan definiše procedure i korake koje treba da preduzmu glavni subjekti u Crnoj Gori odgovorni za djelovanje tokom eventualne krize u snabdijevanju naftom. Služi kao referentna tačka za glavne principe i strategije vezane za promptno reagovanje na naftnu krizu, a uspostavio je i zajedničko razumijevanje uloga i odgovornosti svakog od ključnih učesnika u promptnom reagovanju Crne Gore.

Istraživanje, inovacije i konkurentnost

Zakonski okvir za oblast istraživanja i inovacija čine tri zakona, koji postavljaju temelje finansiranja istraživanja i inovacija u Crnoj Gori:

- **Zakon o inovacionoj djelatnosti** („Službeni list Crne Gore“, br. 82/20), kojim se uređuje organizacija, uslovi, način finansiranja i podsticanja inovacione djelatnosti radi unapređenja nacionalnog inovacionog sistema. Ovaj sistem obuhvata međusobno povezan sistem aktera, koji doprinose razvoju inovacionih kapaciteta, stvaranju ideja i primjeni inovacija. Akteri u sistemu inovacija razvrstavaju se kroz mehanizam Registra inovacione djelatnosti u kome je u ovom trenutku registrovano 9 subjekata inovacione djelatnosti koji realizuju inovativne projekte u oblasti energije i klime.
- **Zakon o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija** („Službeni list Crne Gore“, br. 82/20) propisuje uslove za sticanje statusa korisnika podsticajnih mjera, odnosno poreskih olakšica koje mogu ostvariti subjekti inovacione djelatnosti, posebno oni koji obavljaju inovacionu djelatnost – startupovi, spinofovi, privredna društva i frilenseri, kao i oni koji ulažu ili doniraju u istu. Zakon je utvrdio šest podsticajnih mjera, ali su aktivne bile dvije, a to su: umanjenje poreza na dohodak fizičkih lica i poreza na dobit pravnih lica. S obzirom da je riječ o potpuno novom instrumentu podrške razvoju inovacionoj djelatnosti, implementacija zakona ukazala je na mnoge manjkavosti, tako da je Vlada Crne Gore krajem 2024. godine utvrdila Predlog novog Zakona, koji je u skupštinskoj proceduri.
- **Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti** („Službeni list Crne Gore“, br. 80/10, 57/14 i 82/20) uređuje organizaciju, uslove i način finansiranja naučnoistraživačke djelatnosti. U kontekstu reformskih aktivnosti u oblasti nauke i istraživanja, Vlada Crne Gore je krajem 2024. godine utvrdila Predlog novog Zakona, koji je trenutno u skupštinskoj proceduri. Novo zakonsko rješenje utvrđuje: osnažen sistem prepoznavanja i praćenja aktera u istraživačkom sistemu, posebno licenciranih naučnoistraživačkih ustanova, unaprijeđen model podrške, reformisan sistem evaluacije sistema nauke i njegove potpune digitalizacije kroz uspostavljanje Informacionog sistema, kao i novi način prepoznavanja

ljudskih resursa u naučnoistraživačkoj djelatnosti, čime se želi podstaći njihov kontinuiran razvoj karijere, vidljivost njihovog rada i prepoznatljivost na međunarodnom nivou.

Sredstva i instrumenti podrške za istraživanje i inovacije dodjeljuju se na konkurentnoj osnovi, u skladu sa prioritetima utvrđenim u Strategiji pametne specijalizacije i Strategiji naučnoistraživačke djelatnosti (najčešće se primjenjuje bottom-up pristup, odnosno odozdo prema gore).

Finansiranje inovacija značajno je transformisano osnivanjem **Fonda za inovacije Crne Gore (FZI CG)** u septembru 2021. godine, čija je ključna uloga sprovođenje inovacione politike i projekata i programa iz domena strategije pametne specijalizacije. Kako bi se dale smjernice za rad FZI CG, te razdvojila uloga sa resornim ministarstvom u dijelu podrške razvoju inovacija, ali i utvrdio programski okvir za inovacije, u namjeri da se podrškom države isprati cjelokupan ciklus razvoja inovacije - od same inovativne ideje do njene komercijalizacije i izlaska na tržište, Vlada Crne Gore usvojila je **Program za inovacije 2023-2027**. FZI CG je 2022. godine počeo sa finansiranjem inovacionih programa i projekata i do danas je sproveo deset programskih linija podrške inovacijama, i to:

- Program za predakceleraciju startapova;
- Program podrške ranoj fazi razvoja startapova;
- Program provjere inovativnog koncepta;
- Program realizacije edukativnih programa u oblastima pametne specijalizacije;
- Program za podsticanje inovacione kulture;
- Program vaučera za zaštitu i razvoj pronalaska
- Program inovacionih vaučera;
- Program kolaborativnih grantova za inovacije;
- Program za jačanje inovativnosti mikro, malih i srednjih preduzeća; i
- Program za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji.

Ključne mjere podrške nauci i istraživanju u Crnoj Gori su:

- **Nacionalni naučnoistraživački projekti**, čiji je cilj jačanje kapaciteta istraživačkih timova u Crnoj Gori, kako bi se podsticala izvrsnost, čime bi se doprinijelo razvoju društva zasnovanog na znanju i konkurentnosti na međunarodnom nivou;
- **Program stipendija izvrsnosti za doktorska istraživanja u Crnoj Gori** koji omogućava mladim naučnicima i naučnicama da se posvete doktorskim istraživanjima koja realizuju na crnogorskim univerzitetima, ali da istovremeno dobiju pristup najsavremenijim laboratorijama u inostranstvu pod mentorstvom vodećih stručnjaka;
- **Program istraživačkih grantova za izvrsnost 2024** čiji je cilj podizanje kapaciteta naučnoistraživačkih ustanova/timova u Crnoj Gori, kako bi se ojačala kvalitetna i održiva partnerstva na nacionalnom i međunarodnom nivou i podsticala izvrsnost, čime se doprinosi razvoju društva zasnovanog na znanju i konkurentnosti crnogorske nauke na međunarodnom nivou; i
- **Razne vrste poziva kojima se podstiče naučnoistraživačka djelatnost** poput: učešća na naučnim skupovima, objavljivanja naučnih radova u časopisima sa Otvorenim pristupom, organizacije naučnih skupova u Crnoj Gori, podrške kratkoročnoj mobilnosti, podrške učešću u različitim EU i međunarodnim programima za istraživanja.

Administrativna struktura sprovođenja nacionalnih energetske i klimatskih politika

Ministarstvo energetike i rudarstva je nadležno za donošenje, sprovođenje i praćenje politike energetike, energetske efikasnosti, rudarstva, nafte i gasa. Ministarstvo energetike priprema zakone i propise o energiji i energetske efikasnosti, strategije i programe i odgovorno je za kreiranje politika i mjera za postizanje postavljenih ciljeva uštede energije i obnovljive energije.

Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera je glavni nacionalni subjekt odgovoran za politiku klimatskih promjena i nacionalna fokalna tačka UNFCCC-a.

Agencija za zaštitu životne sredine (AZŽS) je odgovorno i glavno tijelo za koordinaciju i artikulaciju razvoja inventara GHG, implementaciju procedura osiguranja kvaliteta inventara, održavanje baze podataka o aktivnostima, obradu, skladištenje i izvještavanje o inventaru, prikupljanje podataka i poboljšanje kvaliteta podataka, implementaciju procedure osiguranja i kontrole kvaliteta i procjene nesigurnosti, arhiviranje podataka kao i vođenje evidencije.

Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti Crne Gore (REGAGEN) je nacionalni regulatorni organ (NRA) koji reguliše energetske djelatnosti i nadležna je za izradu, donošenje i sprovođenje podzakonskih akata, u skladu sa Zakonom o energetici, izdavanje licenci, nadzor nad veleprodajnim tržištem kao i kontrolu rada energetske kompanija koje obavljaju regulisane djelatnosti. Agencija je osnovana 2004. godine i pravno je odvojena i funkcionalno nezavisna od drugih javnih ili privatnih tijela u Crnoj Gori.

Uprava za ugljovodonike pruža operativnu podršku nadležnim tijelima za poslove istraživanja i eksploatacije ugljovodonika, poslove osiguranja obaveznih zaliha nafte i naftnih derivata, sigurnost operacija ugljovodonika, upravljanje ugljovodoničnim resursima i praćenje ugovora o koncesiji. Ova Uprava je određena kao tijelo koje će u ime države formirati najmanje 50% obaveznih rezervi naftnih derivata, dok će ostatak rezervi formirati uvoznici naftnih derivata. Uprava i uvoznici naftnih derivata su dužni da postignu najmanje nivo obaveznih rezervi za 90 dana neto uvoza ili 61 dan domaće potrošnje u Crnoj Gori, zavisno od toga koja količina je veća. Takođe, Zakonom je predviđeno da se sistem obaveznih rezervi u Crnoj Gori finansira iz naknade za držanje rezervi. MHA formira rezerve u gotovom proizvodu, dok uvoznici mogu birati u kom će obliku držati zalihe, bilo da se radi o fizičkim rezervama ili putem ugovornih prava tzv. tiketa.

U skladu sa Zakonom o sigurnosti snabdijevanja naftnim derivatima formiran je i **Savjet za obezbjeđenje sigurnog snabdijevanja tržišta naftnim derivatima** na period od četiri godine sa primarnom ulogom praćenja stanja na tržištu naftnih derivata i predlaganja Vladi odluke o puštanju u promet obaveznih rezervi naftnih derivata i sprovođenju drugih mjera za sprečavanje nastanka poremećaja u snabdijevanju naftnim derivatima i rješavanje eventualno nastalog poremećaja.

Operator tržišta električne energije (COTEE) osnovan je u julu 2011. godine kao društvo sa ograničenom odgovornošću u potpunom državnom vlasništvu. Obavlja javnu uslugu organizovanja tržišta električne energije i analizira i predlaže mjere za njegovo unaprjeđenje u skladu sa Zakonom o energetici, tržišnim pravilima i međunarodnim standardima. Obavlja i poslove koji se odnose na sistem podsticaja za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije i kogeneracije, koji podrazumijeva naplatu naknade od dobavljača i obračun i

podjelu sredstava po osnovu zaključenih ugovora sa povlašćenim proizvođačima koji imaju pravo na podsticaj, te izdavanje garancija porijekla za električnu energiju proizvedenu iz obnovljivih izvora i visokoefikasnu kogeneraciju.

Operator veleprodajnog tržišta (operator berzanskog tržišta) je tijelo zaduženo za organizaciju, upravljanje i nadzor tržišta električne energije u kojem se vrši uparivanje energija koja se kupuje (potražnja) i koja se prodaje (ponuda). Operator berzanskog tržišta osnovano je 2017. godine od strane su EPCG, CGES i COTEE pod nazivom Berza električne energije doo Podgorica (u daljem tekstu: BELEN). Tokom 2024. godine Vlada Crne Gore je imenovala BELEN za Nominovanog operatora tržišta električne energije što omogućava povezivanje crnogorskog dan-unaprijed i unutardnevnog tržište električne energije sa tržištima EU, povećava likvidnost i transparentnost, te efikasniju integraciju obnovljivih izvora energije.

Operatoriprenosnog/distributivnog sistema (CGES/CEDIS) su odgovorni za prenos i distribuciju električne energije unutar mreže.

Fond za zaštitu životne sredine (Eko-fond). Osnovna djelatnost Eko fonda je finansiranje pripreme, realizacije i razvoja programa, projekata i sličnih aktivnosti u oblasti očuvanja, održivog korišćenja, zaštite i unapređenja životne sredine, energetske efikasnosti i korišćenja obnovljivih izvora energije na nacionalnom i lokalnom nivou. Eko-fond može učestvovati i u sufinansiranju navedenih programa, projekata i aktivnosti koji se sprovode na teritoriji Crne Gore, a organizuju ih i finansiraju međunarodne organizacije, finansijske institucije i tijela, kao i druga strana pravna lica. Korisnici sredstava Eko-fonda mogu biti: privredna društva i druga pravna i fizička lica registrovana u skladu sa zakonom, lokalna samouprava, organi državne uprave i druga samostalna pravna lica koja se finansiraju iz državnog budžeta, neprofitne organizacije i fizička lica.

Pod predsjedavanjem Predsjednika Crne Gore, formiran je višeinstitucionalni **Nacionalni savjet za održivi razvoj (NSOR)** kao savjetodavno tijelo Vlade Crne Gore u cilju međuinstitucionalne koordinacije i saradnje. NSOR razmatra nacionalne dokumente i daje sugestije i odobrenje Vladi prije njihovog usvajanja.

Pored toga, formiran je **Nacionalni Savjet za Pravednu Tranziciju (NSPT)**, kojim predsjedava Ministar Energetike i Rudarstva, a koji predstavlja centralno tijelo za usmjeravanje i koordinaciju procesa tranzicije u skladu sa nacionalnim razvojnim ciljevima, evropskim standardima i potrebama lokalnih zajednica – posebno Pljevalja, koje se nalazi u središtu ovog procesa.

Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju je tijelo koje treba da koordinira politike i izvore finansiranja u okviru održive pametne specijalizacije, odobrava programe i budžet Fonda za inovacije i donosi informisane odluke na osnovu kontinuiranog Procesu preduzetničkog otkrivanja. Savjet je osnovan 2021. godine u skladu sa Zakonom o inovacionoj djelatnosti iz 2020.

NACIONALNI CILJEVI I ZADACI

Rad Termoelektrane (TE) Pljevlja igra ključnu ulogu u postizanju ciljeva NEKP-a. Treba napomenuti da postoji konflikt ciljeva između smanjenja emisije GHG i doprinosa energetske sigurnosti u Crnoj Gori, koji se može riješiti samo na duži rok.

Poređenje ciljeva NEKP 2030. sa ciljevima Energetske zajednice prema Odluci 2022/02/MC-EnC pokazuje usklađenost kao što je prikazano u sljedećoj tabeli.

Ciljevi Energetske zajednice za Crnu Goru su takođe predstavljeni kako bi se demonstrirala usklađenost sa odredbama Energetske zajednice, odnosno kako bi se pokazalo da su ciljevi istog nivoa kao i rezultati WAM scenarija.

Ključni ciljevi	Ciljevi Energetske zajednice za Crnu Goru	Nacionalni ciljevi	WEM scenario u 2030.	WAM scenario u 2030.
Potrošnja primarne energije	0,92 Mtoe	0,92 Mtoe	1,04 Mtoe	0,97 Mtoe
Potrošnja finalne energije	0,73 Mtoe	0,73 Mtoe	0,82 Mtoe	0,77 Mtoe
Udio obnovljivih izvora energije u bruto potrošnji finalne energije	50 %	50 %	43 %	53 %
Smanjenje emisije GHG	55 % (ukupno 2,42 MtCO ₂ eq)	55 % (ukupno 2,42 MtCO ₂ eq)	ukupno 3,06 MtCO ₂ eq	ukupno 2,40 MtCO ₂ eq

Poređenje NEKP ciljeva sa ciljevima Energetske zajednic

Oblast dekarbonizacije

Ukupne emisije GHG (kt CO₂eq bez LULUCF) projektovane za 2030. godinu sa postojećim mjerama iznose 3058,7 kt CO₂eq, dok vrijednosti u WAM dostižu 2401,5 kt CO₂eq, što odgovara smanjenju od 21,5% u odnosu na WEM vrijednosti. U poređenju sa 2022. godinom, WAM podrazumijeva smanjenje emisija od 27,4% u 2030. godini, a kasnije 40,8% 2040. godine i 78,4% u 2050. godini. WEM scenario predviđa smanjenje emisija za 15,1% u 2030. u odnosu na 2022. godinu i smanjenje za -22,4% u 2050. godini. Analiza pokazuje da najveće emisije stvaraju sektori transformacija (uglavnom proizvodnja električne energije) i potražnja, a u okviru potražnje, saobraćaj i industrija su glavni emiteri gasova sa efektom staklene bašte. Ovi sektori zahtijevaju posebnu pažnju. Izgledi do 2050. pokazuju da su postojeće politike i mjere (WEM scenario) dovoljne za smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte u sektorima potražnje i povećanje ponora ugljenika, s izuzetkom transformacije (uglavnom proizvodnje električne energije), gdje emisije ostaju iste. *Do 2040. godine najveći dio smanjenja emisija javlja se u neenergetskom sektoru i sektoru potražnje, dok se do 2045. godine najveći dio smanjenja emisija odnosi na sektor transformacije i postupno gašenje termoelektrane.*

Oblast energetske efikasnosti

U oba scenarija, WEM i WAM, neto energetska potražnja na ukupnom nivou blago opada do 2050. godine. U WEM scenariju, neto potrošnja primarne energije raste (u poređenju sa 2022. godinom) za 0,5% do 2030. i smanjuje se za 8,4% do 2050. godine. U WAM scenariju, smanjuje

se za 6,4% u 2030. u odnosu na 2022. i za 32% 2050. godine. Uporedno, potrošnja u WAM scenariju opada u odnosu na WEM scenario za 6,9% u 2030. godini i 23,6% u 2050. godini.

Potrošnja finalne energije

U WEM scenariju, potrošnja finalne energije se povećava (u odnosu na 2022.) za 7,3% do 2030. godine, ali se zatim smanjuje za 3,8% u 2050. WAM scenario se povećava za 1,3% do 2030., a zatim se smanjuje za 14,2% u 2050. Uporedno, potrošnja finalne energije u WAM scenariju se smanjuje u odnosu na WEM scenario za 6% u 2030. i za 10,4% u 2050. godini.

Ciljevi 2030.	WEM 2030.ktoe	WAM 2030.ktoe
Ukupna primarna energija (proizvodnja)	1.037,9	966,6
Potrošnja finalne energije	817,3	771,6

Indikativni nacionalni ciljevi energetske efikasnosti u 2030.

Oblast energetske sigurnosti

Cilj je postići 100% sigurnosti snabdijevanja kroz upravljanje dostupnošću varijabilnih obnovljivih izvora električne energije, diversifikaciju izvora energije za pokrivanje baznog opterećenja i obezbjeđivanje stabilnosti elektroenergetskog sistema. U tom smislu značajnu ulogu imaju elektrifikacija saobraćajnog sektora. Trenutni miks proizvodnje električne energije predstavlja:

- 2 velike hidroelektrane (307+342 MW),
- 1 velika termoelektrana (225 MW),
- 2 vjetroelektrane (72+46 MW)
- 3 male solarne elektrane (oko 2 MW) i
- 30 malih hidroelektrana (oko 39,4 MW).

Najdominantnije učešće u proizvodnji električne energije imaju 2 velike HE (ali TE Pljevlja takođe ima veoma značajno učešće u ukupnoj godišnjoj proizvodnji električne energije. Niski proizvodni troškovi i visoka fleksibilnost proizvodnje koji karakterišu pomenute HE čine ih izuzetno značajnim za sigurnost snabdijevan električnom energijom ali i za integraciju novih obnovljivih izvora koje karakterišu varijabilna proizvodnja niske upravljivosti. Mana im je zavisnost od hidrološke situacije a u prethodnim godinama je ona bila povoljna (rast udjela HE u ukupnoj proizvodnji). S druge strane TE Pljevlja predstavljaju vrlo siguran izvor napajanja pa na taj način uz pomenute HE čine temelj sigurnog snabdijevanja električnom energijom. Male HE daju svoj doprinos ali ne predstavljaju značajnu alternativu. Potencijalno odustajanje od rada TE Pljevlja i sve veći problemi sa nedostatkom padavina u vezi sa hidroelektranama jasno pokazuju da su širenje solarne energije i energije vjetra važni ciljevi

Oblast internog energetskog tržišta

Postoji nekoliko parametara koji ukazuju na stanje elektroenergetske povezanosti crnogorskog elektroenergetskog sistema. Naponski nivoi interkonekcija sa susjednim sistemima su: 400 kV (3), 220 kV (5), 110 kV (3) i pojedinačna 500 kV HVDC veza. Ukupni instalisani prenosni kapaciteti postojećih interkonektora iznose 5738 MVA (trajni termički limiti provodnika). Međutim, 2500 MW ukupni raspoloživi prekogranični kapacitet za uvoz i izvoz komercijalno raspoloživ za tržišne učesnike, nakon što se uvažavaju kriterijumi pouzdanosti rada sistema, trenutno se kreću na nivou od oko 2500MW. Uzimajući u obzir da postoji 1067,2 MW ukupne instalisane snage

elektrana (približno 79 % su OIE), evidentno je da je cilj EU (vezano za željeni nivo elektroenergetske povezanosti od najmanje 15% u odnosu na instalisanu snagu elektrana u posmatranoj državi članici do 2030. godine) više nego postignut. Takođe, prosječno vršno opterećenje sistema iznosi i do 600 MW za koje se očekuje da će rasti sa manjim gradijentom od instalisanog kapaciteta elektrana što će omogućiti samodovoljnost snabdijevanja električnom energijom.

No, i pored činjenice da je minimalni propisani udio interkonektora u instalisanoj snazi proizvodnje značajno prevaziđen, dalja optimizacija interkonektivnih resursa je neophodna, kako bi se dosegli energetske i klimatski ciljevi. Sa jedne strane, komercijalno raspoloživi kapaciteti biće povećani mjerama koje se odnose na regionalnu koordinaciju proračuna kapaciteta i regionalne sigurnosti. Sa druge strane, zbog izraženih prirodnih tokova snaga i velikog prirodnog tranzita energije preko crnogorskog sistema, potrebno je dodatno izgraditi i nove dalekovode, čime će se učvrstiti pozicija značajnog partnera u interkonekciji.

Jačanje međusobne povezanosti moguće je postići na sljedeći način:

1. izgradnjom novih dalekovoda ili revitalizacijom postojećih (internih, prekograničnih),
2. primjenom unaprijedene metodologije za proračun kapaciteta (flow-based),
3. redišpečiranjem i trgovanje u suprotnom smjeru.

Dva su glavna pravca daljeg unaprjeđenja povezanosti elektroenergetskog sistema Crne Gore:

- HVDC kabl MONITA – Ovaj projekat je na PCI listi. Trenutno je u funkciji samo 600 MW kapaciteta, ali je planirano da puni kapacitet interkonekcije u narednim godinama, u skladu sa Ugovorom, dostigne 1200 MW. TERNA i CGES zajednički su naručili Studiju, koju rade CESI i EKC, koja ispituje opravdanost tehničkih preduslova za postavljanje drugog pola podmorskog kabla između Italije i Crne Gore.
- Povezana infrastruktura, koja ima status projekta od zajedničkog interesa za Energetsku zajednicu (PECI), obuhvata izgradnju dvostrukog DV 400 kV Bajina Bašta – Pljevlja – Višegrad. Ovaj projekat je dio Transbalkanskog koridora koji predstavlja glavnu okosnicu prenosa električne energije u regionu Zapadnog Balkana. Uzimajući u obzir pomenutu HVDC konekciju, ovaj projekat je od značajnog panevropskog interesa. Uskoro će početi razvoj novih projekata interkonekcije, na osnovu tehničkih i ekonomskih razmatranja i na osnovu analize troškova i koristi u skladu sa ENTSO-E metodologijom. Drugi projekat koji je na PECI listi je povećanje propusne moći DV 220 kV Trebinje (BiH) – Perućica.

Oba elektroenergetska projekta su od regionalnog značaja, a prvi je naveden kao projekat od zajedničkog interesa (PCI), a drugi kao projekat od interesa u okviru Energetske zajednice (PECI).

Oblast istraživanja, inovacija i konkurentnosti

Specifični ciljevi i zadaci Crne Gore u oblasti istraživanja i inovacija koji se odnose na Energetsku uniju:

- Razvoj istraživanja i inovacija u čistoj energiji
- *Specifični cilj:* Razviti najmanje 15 inovativnih rešenja i istraživanja za čistu energiju do

2030. godine.

- **Zadatak:** Finansiranje projekata koji promovišu istraživanje i razvoj novih tehnologija za skladištenje energije, pametne mreže i druge inovacije koje doprinose smanjenju emisija CO₂
 - Unapređenje energetske efikasnosti
- **Specifični cilj:** Povećanje energetske efikasnosti i/ili povećana upotreba dostupnih OIE od strane MMSP u prerađivačkoj industriji uvođenjem inovativnih tehnologija
- **Zadatak:** Ulaganje u inovativna rješenja i nove tehnologije u cilju unapređenja energetske efikasnosti i povećanja upotrebe dostupnih OIE MMSP u prerađivačkoj industriji
 - Jačanje saradnje nauke i privrede
- **Specifični cilj:** Osnažiti transfer znanja i ojačati saradnju nauke i privrede
- **Zadatak:** Kroz Kancelariju za tehnološki transfer NTP CG razviti politiku za efikasno upravljanje intelektualnom svojinom (IS), licenciranje i okvir za komercijalizaciju koji, između ostalog, prioritiziraju održivost i nastaviti sa finansiranjem kolaborativnih projekata kojima se podstiču inovacije i implementacija novih tehnologija
 - Podrška učešću u Okvirnom programu za istraživanja i inovacije Evropske unije "Horizont Evropa" i drugim relevantnim programima za istraživanja i inovacije (EUREKA, COST, Digitalna Evropa, EIT i sl.)
- **Specifični cilj:** Povećati učešće crnogorskih institucija i privrednih društava u programu Horizont Evropa i drugim relevantnim programima, kako bi se unapredila saradnja, transfer znanja, istraživanja i inovacije
- **Zadatak:** Organizacija infodana, obuka i umrežavanja, pružanje podrške za pripremu projektnih prijava i davanje podsticaja za učešće u programima
 - Podrška jačanju istraživačkih kapaciteta
- **Specifični cilj:** Jačanje ljudskih resursa u oblasti istraživanja i inovacija kroz doktorska i postdoktorska istraživanja, obuke i edukacije
- **Zadatak:** Realizacija programa stipendiranja, mobilnosti i obuka za mlade iiskusne istraživače, sa ciljem povećanja broja stručnjaka u oblasti čiste energije i održivog razvoja

Ključne mjere podrške odnose se na: finansijske podsticaje u vidu grantova, stipendija i poreskih olakšica za naučnoistraživačke i inovacione projekte, edukativne programe za predstavnike naučnoistraživačke i inovacione zajednice o novim tehnologijama i pristupima u oblasti čiste energije i energetske efikasnosti, kao i na mjere podrške aktivnom učešću u evropskim i međunarodnim programima za istraživanje i inovacije, sa posebnim fokusom na energetski sektor.

Veliki potencijal u energetske tranziciji Crne Gore, predstavlja istraživanje vodonika i biogoriva. Crna Gora je bogata solarnom i hidroenergijom, koja se može koristiti za proizvodnju tzv. zelenog vodonika, dok se organski otpad može koristiti za proizvodnju biogoriva.

U oblasti konkrentnosti, kada su u pitanju nacionalni ciljevi i mjere za unapređenje održivog razvoja i energetske efikasnosti, **ključni indikatori Industrijske politike Crne Gore 2024-2028** imaju veoma važnu ulogu u praćenju napretka u određenim aspektima koji su povezani sa ciljevima Energetske unije. Na primer, **intenzitet GHG emisije** postavljen je kao indikator uticaja polazne vrednosti od 0,7554 kg po jedinici BDP u 2023. godini, dok su prelazne i ciljne vrednosti za 2026. i 2028. godinu postavljene na 0,72 i 0,68, što ukazuje na ambiciju smanjenja emisija kroz efikasnije korišćenje resursa. Nadalje, jedan od indikatora rezultata je **instalirana snaga**

kapaciteta energetskega sektora gdje je planirano povećanje sa 1080 MW u 2023. godini na 1330 MW do 2028. godine, što će doprineti jačanju energetske infrastrukture i smanjenju zavisnosti od fosilnih goriva. U kontekstu obnovljivih izvora energije, postavljene su ambiciozne ciljne vrednosti, kao što je *povećanje udela energije iz obnovljivih izvora u proizvodnji električne energije* sa 62% u 2023. na 80% do 2028. godine. Ovi indikatori, uključujući i *udio OIE u finalnoj potrošnji energije*, gdje se planira povećanje na 50% do 2030. godine, predstavljaju ključne aspekte za postizanje održivih ciljeva i smanjenje emisija u Crnoj Gori, čime se osigurava energetska tranzicija i doprinos globalnim naporima u borbi protiv klimatskih promena.

U oblasti **politike MMSP** prepoznaje se značaj orijentacije proizvodnje ka obnovljivim izvorima energije i resursnoj efikasnosti, dok se **u oblasti cirkularne tranzicije do 2030. godine** utvrđuje niz zadataka/mjera, a to su: Uspostavljanje podsticajnih programa za podršku EE investicija i korišćenje OIE na strani finalne potrošnje energije, Uvođenje mjera za optimizaciju upotrebe energije u domaćinstvima, Obezbeđenje vršenja energetske pregleda MSP i Uvođenje mjera za optimizaciju upotrebe energije u javnom sektoru.

POLITIKE I MJERE

Predlogom Nacionalno energetske klimatskog plana se predviđaju politike i mjere za: oblast dekarbonizacije, oblast energetske efikasnosti, oblast energetske sigurnosti i oblast internog energetskeg tržišta.

Član 7 Uredbe o upravljanju precizira da NEKP treba da sadrži “glavne postojeće i planirane politike i mjere za postizanje posebno ciljeva navedenih u nacionalnom planu, uključujući, gdje je primjenjivo, mjere koje obezbjeđuju regionalnu saradnju i odgovarajuće finansiranje na nacionalnom i regionalnom nivou, uključujući mobilizaciju programa i instrumenata Unije.” Takođe se navodi da treba dati opšti pregled investicija potrebnih za postizanje ciljeva i zadataka/doprinosu utvrđenih nacionalnim planom, kao i opštu ocjenu o izvorima tih investicija. Prema Uredbi o upravljanju, nije cilj pružiti potpuni pregled politika i mjera.

Politike i mjere (PaM) predstavljene u ovom poglavlju razvijene su na osnovu sljedećeg skupa kriterijuma:

- Razmatrano u kojem scenariju: WEM scenarij ili WAM scenario
- Jedna politika i mjera ili dio grupe politika i mjera
- “Opšti kontekst”, ovdje bi se mogao opisati istorijat projekta/politike i mjere/ kompanije
- “Opis politika i mjera”: nekoliko rečenica o tome šta je u planu za implementaciju:
 - Pravna, tehnička, finansijska, informativna, regulatorna politika ili mjera
 - Problem koji politika ili mjera rješavaju
 - Cilj politike ili mjere
- “Koraci u implementaciji – proces implementacije”: u kombinaciji sa preduzetim radnjama, ovo omogućava lako izvještavanje o napretku
- “Period implementacije”: Od kada do kada će se implementirati politika i mjera i koliko dugo će imati efekta?
 - (Očekivani) datum početka politike ili mjere
 - Ako je relevantno, očekivani datum završetka
- “Status implementacije”: planirano, započeto, zaustavljeno, završeno itd.

- "Odgovorna lica za implementaciju:" Subjekt(i) odgovorni za donošenje propisa, obezbjeđivanje finansiranja, planiranje, praćenja, evaluaciju
- "Preduzete radnje": Koji su koraci u procesu implementacije (opisani ranije) već preduzeti?
- "Uticao": Kakav će uticaj politika i mjera imati na različite oblasti Energetske unije, npr. uštedu energije ili gasova sa efektom staklene bašte
 - Oblast(e) Energetske unije na koju se utiče
 - Obuhvaćeni sektori
 - Područja gasova sa efektom staklene bašte i gasovi staklene bašte obuhvaćeni politikom ili mjerom: ugljendioksid (CO₂), metan (CH₄), azotsuboksid (N₂O), F-gasovi, CO₂ Promjena korišćenja zemljišta i šumarstvo (LULUCF), ne-CO₂ LULUCF
- Troškovi-troškovi povezani sa politikom i mjerom
- Ko obezbjeđuje finansiranje: državni budžet, organizacija finansiranja itd.
- Molimo navedite (u smislu neto sadašnje vrijednosti) godišnje uticaje na državni budžet (rashodi-prihodi) koje se očekuje da će politika ili mjera imati tokom svog očekivanog operativnog vijeka
 - Godina(e) za koje su izračunati troškovi i koristi
 - Korišćena referentna godina cijene
- Upućivanje na izvršenu temeljnu analizu ili druge tehničke izvještaje koji se koriste kao podrška u izboru i dizajnu politike ili mjere

Međutim, mora se napomenuti da često traženi nivo detalja još nije dostupan, a ponekad će biti potrebne posebne studije za koje resursi nisu dostupni.

Vrste politika i mjera (PaM) u crnogorskom NEKP-u

Pored **postojećih i planiranih politika i mjera** kako je gore definisano, predstavljeni su i **predlozi za nove politike i mjere**. Ovi predlozi proizlaze iz analize statusa quo, ciljeva, postojećih i planiranih politika i mjera. Konsultanti su izradili predloge za nove politike i mjere kako bi se pozabavili konfliktnim ciljevima i politikama i mjerama, te da bi odgovorili na povratne informacije zainteresovanih strana primljene tokom procesa izrade NEKP-a. Politike i mjere ili rezultiraju direktnim uticajem u smislu postizanja ciljeva na nacionalnom nivou ili omogućavaju postizanje direktnog uticaja. Vrste politika i mjera:

- Pravne
- Tehničke
- Finansijske
- Informativne
- Regulatorne

Finansiranje mjera

Uspješna implementacija politika i mjera je moguća samo ako je osigurano finansiranje. Finansiranje mjera može biti putem državnog budžeta, privatnog kapitala, ciljanih evropskih programa državnih zelenih obveznica

Eko-fond

Djelatnost Eko-fonda je finansiranje pripreme, sprovođenje i razvoja programa, projekata i sličnih aktivnosti u oblasti očuvanja, održivog korišćenja, zaštite unaprjeđivanja životne sredine, energetske efikasnosti i korišćenja obnovljivih izvora energije na državnom i lokalnom nivou i to:

- Sprovođenje nacionalnih strateško - planskih dokumenata iz područja zaštite životne sredine, održivog razvoja i energetske efikasnosti;
- Posredovanje u vezi sa finansiranjem zaštite životne sredine, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije iz sredstava obezbjeđenih iz kredita, donacija i pomoći, programa i fondova Evropske unije, Ujedinjenih nacija i međunarodnih organizacija, stranih ulaganja namijenjenih zaštiti životne sredine, od stranih država, finansijskih institucija i domaćih i stranih pravnih i fizičkih lica;
- Vođenje baze podataka o programima, projektima i sličnim aktivnostima u području zaštite životne sredine i energetske efikasnosti, potrebnim i raspoloživim finansijskim sredstvima za njihovo ostvarivanje;
- Uspostavljanje i ostvarivanje saradnje sa međunarodnim i domaćim finansijskim institucijama i drugim pravnim i fizičkim licima, radi finansiranja zaštite životne i energetske efikasnosti, u skladu sa nacionalnim strateško-planskim dokumentima iz oblasti zaštite životne sredine, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije;
- Druge poslove koji se odnose na finansiranje zaštite životne sredine i energetske efikasnosti.

Eko-fond svoju djelatnost ostvaruje u saradnji sa Ministarstvom ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Ministarstvom finansija, Ministarstvom ekonomskog razvoja, Ministarstvom energegetike i rudarstva, drugim organima državne uprave, jedinicama lokalne samouprave, stručnim, naučnim i finansijskim institucijama, kao i u saradnji sa međunarodnim organizacijama i finansijskim institucijama. Misija Eko-fonda je prikupljanje i ulaganje finansijskih sredstava u izgradnju održivog društva u Crnoj Gori, koji će se temeljiti na efikasnom korišćenju svih prirodnih resursa i niskokarbonskom razvoju. Vizija Eko-fonda je da se pozicionira kao vodeća stručno-finansijska institucija u oblasti zaštite životne sredine i održivog razvoja u Crnoj Gori.

Sa ciljem ispunjenja svoje misije i vizije, Eko-fond definiše sledeće prioritete na kojima će raditi kroz definisanje programskih oblasti, mjera i aktivnosti:

- Osiguravanje prihoda Eko fonda;
- Sufinansiranje projekata, programa i ostalih aktivnosti iz djelokruga rada Eko-fonda;
- Sprovođenje Uredbe o aktivnostima odnosno djelatnostima koje emituju gasove sa efektom staklene bašte za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte;
- Institucionalno jačanje i prepoznatljivost institucije

Informacije i inpute za dugoročne projekcije instrumenta finansiranja, iznosa i donatora, Eko-fond u ovom trenutku nije u mogućnosti da pruži, imajući u vidu da dokument za izradu mape puta za Eko-fond još nije dostupan. Na nacionalnom nivou, pouzdani nacionalni planovi, programi i strategije još nisu razvijeni ili su u pripremi (npr. Nacionalna strategija razvoja e-mobilnosti itd.).

NEKP treba da identifikuje potencijalni izvor finansiranja, odnosno nacionalni doprinos, donatore i međunarodne finansijske institucije (fondovi EU, međunarodne banke), kao i da identifikuje institucionalni okvir i obaveze. NEKP pruža okvir za definisanje srednjoročnih i dugoročnih

projekcija instrumenata finansiranja, uz punu podršku nacionalnih tijela koja donose odluke. Cilj je omogućiti da Eko-fond postane vodeća finansijska institucija za implementaciju konkretnih mjera predviđenih u NEKP-u.

Trenutno stanje pokazuje da je Eko-fond, iako je započeo s radom prošle godine, i dalje suočen s izazovima u obezbjeđivanju kratkoročnih finansijskih sredstava iz eko takse, kako je predviđeno Zakonom o zaštiti životne sredine.

Ekološka taksa u skladu sa Zakonom

Naknada za emisije kredite u skladu sa Uredbom o aktivnostima odnosno djelatnostima koje emituju gasove sa efektom staklene bašte za koje se izdaje dozvola za emisiju gasova sa efektom staklene bašte iznosi 7.368 eura za 2020. godinu, isto toliko i u 2021. godini. Radi se na pripremi podzakonskih akata, pravilnika i propisa za obezbjeđivanje eko naknada koje predstavljaju osnove održivosti Eko fonda (izmjena propisa o djelatnostima koje emituju gasove staklene bašte i Uredbe o visini naknada, načinu obračuna i plaćanja naknada zbog zagađivanja životne sredine, kao i uključivanje Eko-fonda u sisteme upravljanja posebnim kategorijama otpada i propis o visini naknada). Projekcije i iznos koji bi trebao da se obezbijedi putem ovog izvora još uvijek nisu poznati. Eko takse predstavljaju jedini pouzdan izvor finansiranja Eko fonda u ovom trenutku.

Zeleni klimatski fond

Pokrenuta je inicijativa prema Zelenom klimatskom fondu (GCF) za dobijanje akreditacije, koja će omogućiti pristup međunarodnom fondu za finansiranje projekata iz oblasti zaštite životne sredine i energetske efikasnosti u Crnoj Gori. Kroz Nacionalni program prioritarnih aktivnosti u oblasti ublažavanja i prilagođavanja na klimatske promjene u okviru saradnje sa Zelenim klimatskim fondom, Eko-fond je prepoznat kao potencijalno akreditovano tijelo za direktan pristup GCF-u kroz odabrane projektne predloge u okviru Programa prioritarnih aktivnosti, gdje je identifikovan kao potencijalni implementacioni partner u projektima koji se odnose na: povećanje klimatske otpornosti zdravstvenih ustanova, implementaciju mjera EE i uvođenje OIE u stambeni sektor, kao i niskougļjениčni prevoz. Tokom procesa akreditacije potrebno je usvojiti određene propisane politike i procedure GCF-a, kao i prikazati kapacitete za implementaciju projekata i programa različitih finansijskih instrumenata iz kategorija ekološkog i socijalnog rizika koji se procjenjuju prema GCF standardima. Ishod procesa akreditacije će odrediti veličinu projekta ili programa; fiducijarne funkcije, koje će oblikovati način poslovanja koristeći sredstva Eko-fonda (grantovi, krediti i garancije). Eko-fond je započeo proces akreditacije kod Zelenog klimatskog fonda (GCF). U okviru ovog postupka, prva faza, koja obuhvata procjenu kapaciteta finansijskog upravljanja, već je dostavljena GCF-u na razmatranje. Fokalna tačka za GCF je iz Ministarstva ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera.

Klimatski fond Slovenije

Eko-fond je uspostavio i komunikaciju sa Eko-fondom Republike Slovenije (Eko sklad), što je ujedno i osnova za pokretanje saradnje sa Klimatskim fondom Slovenije. Kroz ovu saradnju biće obezbijedena finansijska sredstva u iznosu od 1.500.000 eura za period od 3 (tri) godine za projekte iz oblasti energetske efikasnosti, e-mobilnosti, kao i razvoja i izgradnje kapaciteta u okviru Eko-fonda. Imajući u vidu pozitivan odgovor slovenačkih partnera, očekuje se zvanično

potpisivanje Memoranduma o saradnji između Vlade Crne Gore i Vlade Slovenije 2021. godine. Za dalju formalizaciju pregovaračkog procesa zaduženo je Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore, kako bi Eko-fond mogao zaključiti ugovor o finansiranju sa Klimatskim fondom Slovenije.

Hrvatski fond za zaštitu okoliša

Takođe, kroz komunikaciju s Hrvatskim fondom za zaštitu okoliša postoji potencijal za davanje bespovratne finansijske podrške za projekte Eko-fonda. Detalji saradnje još nisu definisani i zvanično formalizovani. Pored aktivnosti koje se odnose na saradnju sa međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, kao i bilateralnu saradnju, donosioci odluka moraju nastojati da se Eko-fond uključi u procese planiranja i programiranja korišćenja pretpripravnih fondova EU.

Opis postojećih i planiranih politika i mjera za WEM i WAM scenario

Za razmatranje politika i mjera u modelovanju scenarija moraju biti ispunjena dva zahtjeva: (a) direktan uticaj na GHG i energiju, i (b) određeni nivo detalja u vezi sa dostupnim informacijama o politikama i mjerama. Opis mjera sadrži informacije o finansiranju. Ukoliko finansiranje još nije osigurano, opisane su neophodne aktivnosti za obezbjeđenje finansiranja, kao što je izrada studija o promjenama poreskih prihoda, studija izvodljivosti za pripremu pilot aktivnosti, te izvođenje pilot projekata kojima se demonstrira izvodljivost mjera. Donje tabele prikazuju pregled ključnih politika i mjera koje utiču na nacionalni klimatski cilj do 2030. godine. Politike i mjere razmatrane u scenariju sa postojećim mjerama (WEM) su označene u koloni WEM, a politike i mjere razmatrane u scenariju sa dodatnim mjerama (WAM) su označene u koloni WAM. Neke mjere mogu biti relevantne za više od jedne dimenzije. Opisane su unutar prve navedene oblasti. Većina mjera je usklađena sa NDCII. Usklađivanje je planirano i za ostale mjere.

Politike i mjere	Oblasti	Ciljni sektor	WEM	WAM
Rekonstrukcija Termoelektrane (TE) Pljevlja i plan budućeg angažovanja	Dekarbonizacija	Energetska industrija / proizvodnja električne energije	×	
Nove OIE elektrane	Dekarbonizacija	Energetska industrija / proizvodnja električne energije	×	
Dodatne OIE elektrane	Dekarbonizacija	Energetska industrija / proizvodnja električne energije		×
OIE aukcije	Dekarbonizacija	Energetska industrija / proizvodnja električne energije		×
Uvođenje CP mehanizama (EU ETS)	Dekarbonizacija	Energetska industrija / proizvodnja električne energije		×
Obnova malih hidroelektrana (povećana EE)	Dekarbonizacija	Energetska industrija / proizvodnja električne energije	×	
Razvoj decentralizovane	Dekarbonizacija	Energetska industrija /	×	

proizvodnje energije (distributivni srednjenaponski priključak)		proizvodnja električne energije		
Dodatni razvoj decentralizovane proizvodnje energije (distributivni srednjenaponski priključak)	Dekarbonizacija	Energetska industrija / proizvodnja električne energije		×
Promocija e-mobilnosti	Dekarbonizacija	Saobraćaj		×
Uvođenje obaveznog udjela biogoriva u snabdijevanju gorivom	Dekarbonizacija	Saobraćaj		×
Uniprom KAP: zamjena i remont elektroliznih ćelija	Dekarbonizacija	Industrija	×	
Uniprom KAP: Hibernacija ćelije	Dekarbonizacija	Industrija		×
Smanjenje HFC-a u skladu sa zakonom kojim se priznaju amandmani na Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač	Dekarbonizacija	Industrija	×	
Prozjumeri u industriji	Dekarbonizacija	Industrija		×
Biogoriva u industriji	Dekarbonizacija	Industrija		×
Finansijski podsticaji za uvođenje hibridnih specijalnih radnih mašina u industrijski sektor	Dekarbonizacija	Industrija		×
Razvoj decentralizovane proizvodnje energije od strane proizvođača - kupaca (prozjumer)	Dekarbonizacija	Stambeni/komercijalni sektor	×	
Dodatni razvoj decentralizovane proizvodnje energije od strane proizvođača - kupaca (prozjumer)	Dekarbonizacija	Stambeni/komercijalni sektor		×
Podrška organskoj poljoprivrednoj proizvodnji	Dekarbonizacija	Poljoprivreda		×
Podrška upravljanju stajskim đubrivom	Dekarbonizacija	Poljoprivreda		×
Smanjenje bio-otpada u komunalnom otpadu	Dekarbonizacija	Otpad	×	
Povećanje stope priključenja na kanalizacioni sistem (cilj 93% do 2035.)	Dekarbonizacija	Otpad	×	
Povećanje iskorišćenja CH ₄ na deponijama	Dekarbonizacija	Otpad		×
Smanjenje godišnje površine pogođene šumskim požarima	Dekarbonizacija	LULUCF		×
Dalje povećanje udjela industrijskog oblovinog drveta koje se koristi za dugotrajne proizvode	Dekarbonizacija	LULUCF		×

Tabela ključnih politika koje utiču na nacionalni klimatski cilj do 2030.: **Oblast Dekarbonizacija**

Politike i mjere	Oblasti	Ciljni sektor	WEM	WAM
Daljinsko grijanje u Pljevljima	Energetska efikasnost	Energetska industrija / proizvodnja topline		×
Smanjenje gubitaka u elektroenergetskoj mreži	Energetska efikasnost	Energetska industrija / transformacija električne energije	×	
Zabrana uvoza starih vozila (Euro 4 ili niži standard)	Energetska efikasnost	Saobraćaj		×
Modalni prelaz prevoza putnika na javni autobuski prevoz	Energetska efikasnost	Saobraćaj		×
Modalni prelaz prevoza putnika i tereta na željeznicu	Energetska efikasnost	Saobraćaj		×
Razvoj i implementacija regulatornog okvira energetske efikasnosti u zgradama	Energetska efikasnost	Stambeno / javno / poslovno	×	
Povećana energetska efikasnost u javnim zgradama	Energetska efikasnost	Javno	×	
Označavanje energetske efikasnosti i i zahtjevi ekodizajna za proizvode koji utiču na potrošnju energije	Energetska efikasnost	Stambeni / javni / poslovni	×	
Uspostavljanje i implementacija kriterijuma EE u javnim nabavkama	Energetska efikasnost	Stambeni/javni	×	
Sprovođenje mjera energetske efikasnosti u javnoj infrastrukturi	Energetska efikasnost	Javni	×	
Uspostavljanje i razvoj energetskog menadžmenta u javnom sektoru	Energetska efikasnost	Javni	×	
Financijski podsticaji za građane/privatna domaćinstva (za ulaganja u energetska efikasnost)	Energetska efikasnost	Stambeni	×	

Tabela ključnih politika koje utiču na nacionalni klimatski cilj do 2030.: Oblast Energetska efikasnost

Politike i mjere	Oblasti	Ciljni sektor	WEM	WAM
Razvoj mreže za prenos električne energije	Energetska sigurnost	Energetska industrija / transformacija električne energije	×	
Razvoj elektrodistributivne mreže	Energetska sigurnost	Energetska industrija / transformacija električne energije	×	

Politike i mjere	Oblasti	Ciljni sektor	WEM	WAM
Razvoj akumulatorskih električnih sistema za skladištenje (BESS)	Energetska sigurnost	Energetska industrija / transformacija električne energije		×
Plan spremnosti za rizike	Sigurnost	Energetska industrija / transformacija električne energije		×
Operacionalizacija regiona za analizu sigurnosti	Energetska sigurnost	Energetska industrija / transformacija električne energije		×

Tabela ključnih politika koje utiču na nacionalni klimatski cilj do 2030.: **Oblast energetske sigurnosti**

Politike i mjere	Oblasti	Ciljni sektor	WEM	WAM
Povezivanje tržišta	Interno energetska tržište	Energetska industrija / transformacija električne energije	×	
Implementacija evropskih platformi za balansiranje	Interno energetska tržište	Energetska industrija / transformacija električne energije	×	
Pilot projekat za poboljšanje „vidljivosti“ niskonaponske mreže	Interno energetska tržište	Energetska industrija / transformacija električne energije		×
Operacionalizacija regiona za proračun kapaciteta	Interno energetska tržište	Energetska industrija / transformacija električne energije		×
Odgovor potrošnje	Interno energetska tržište	Energetska industrija / transformacija električne energije		×
Osnivanje zajednice obnovljivih izvora (energetska zajednica)	Interno energetska	Energetska industrija /		×

	tržište	transformacija električne energije		
Uspostavljanje modela dinamičkog određivanja cijene električne energije	Interno energetske tržište	Energetska industrija / transformacija električne energije		×
Unaprjeđenje procedura za pristup mreži za građansku energiju	Interno energetske tržište	Energetska industrija / transformacija električne energije		×
Metodologija za definisanje energetske siromašnih grupa i mjera smanjenja energetske siromaštva	Interno energetske tržište	Stambeni		×

Tabela ključnih politika koje utiču na nacionalni klimatski cilj do 2030.: **Oblast Interno energetske tržište**

Politike i mjere	Oblasti	Ciljni sektor	WEM	WAM
Implementacija pametne specijalizacije u Crnoj Gori	Istraživanje, inovacije i konkurentnost	Svi sektori	×	
Podsticajne mjere za razvoj istraživanja i inovacija	Istraživanje, inovacije i konkurentnost	Svi sektori	×	
Programska linija za unaprjeđenje proizvodnih kapaciteta	Istraživanje, inovacije i konkurentnost	Svi sektori	×	
Program za podsticanje inovacija u službi energetske efikasnosti u industriji	Istraživanje, inovacije i konkurentnost	Svi sektori	×	

Tabela ključnih politika koje utiču na nacionalni klimatski cilj do 2030: **Oblast istraživanja, inovacija i konkurentnosti**

Prilikom ocenjivanja ovog Nacionalno klimatske energetske plana, vrijedi napomenuti da se akcije preduzete na osnovu istog mogu smatrati javnom pomoći, međutim sami dokument ne predstavlja neposredni osnov za dodjelu iste. U predmetnom planu je navedeno da se uspješna implementacija politika i mjera je moguća samo ako je osigurano finansiranje.

U predmetnom planu navedeno je da finansiranje mjera može biti putem državnog budžeta, privatnog kapitala, ciljanih evropskih programa i državnih zelenih obveznica.

Eko-fond je institucija koja je prepoznata kao vodeća finansijska institucija za implementaciju konkretnih mjera predviđenih u NEKP-u.

Djelatnost Eko-fonda je finansiranje pripreme, sprovođenje i razvoja programa, projekata i sličnih aktivnosti u oblasti očuvanja, održivog korišćenja, zaštite unaprjeđivanja životne sredine, energetske efikasnosti i korišćenja obnovljivih izvora energije na državnom i lokalnom nivou.

Eko-fond svoju djelatnost ostvaruje u saradnji sa Ministarstvom ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Ministarstvom finansija, Ministarstvom ekonomskog razvoja, Ministarstvom energegetike i rudarstva, drugim organima državne uprave, jedinicama lokalne samouprave, stručnim, naučnim i finansijskim institucijama, kao i u saradnji sa međunarodnim organizacijama i finansijskim institucijama. Misija Eko-fonda je prikupljanje i ulaganje finansijskih sredstava u izgradnju održivog društva u Crnoj Gori, koji će se temeljiti na efikasnom korišćenju svih prirodnih resursa i niskokarbonskom razvoju. Vizija Eko-fonda je da se pozicionira kao vodeća stručno-finansijska institucija u oblasti zaštite životne sredine i održivog razvoja u Crnoj Gori.

Informacije i inpute za dugoročne projekcije instrumenta finansiranja, iznosa i donatora, Eko-fond u ovom trenutku nije u mogućnosti da pruži, imajući u vidu da dokument za izradu mape puta za Eko-fond još nije dostupan. Na nacionalnom nivou, pouzdani nacionalni planovi, programi i strategije još nisu razvijeni ili su u pripremi (npr. Nacionalna strategija razvoja e-mobilnosti itd.).

NEKP treba da identifikuje potencijalni izvor finansiranja, odnosno nacionalni doprinos, donatore i međunarodne finansijske institucije (fondovi EU, međunarodne banke), kao i da identifikuje institucionalni okvir i obaveze. NEKP pruža okvir za definisanje srednjoročnih i dugoročnih projekcija instrumenata finansiranja, uz punu podršku nacionalnih tijela koja donose odluke. Cilj je omogućiti da Eko-fond postane vodeća finansijska institucija za implementaciju konkretnih mjera predviđenih u NEKP-u.

U Predlogu Nacionalno energetske klimaskog plana se navodi trenutno stanje sa postojećim politikama i mjerama, kao i procjena uticaja planiranih polika i mjera.

III OCJENA

Član 2 Zakona o kontroli državne pomoći ("Službeni list CG", br. 89/25) (u daljem tekstu: „Zakon“), definiše državnu pomoć kao pomoć koja kumulativno ispunjava sljedeće uslove:

- 1) pomoć koja se direktno ili indirektno dodjeljuje iz javnih sredstava, odlukom Vlade Crne Gore, nadležnog organa državne uprave ili nadležnog organa lokalne samouprave, privrednog društva u većinskom vlasništvu države ili jedinice lokalne samouprave i pravnog lica koje upravlja i raspolaže sredstvima javnih prihoda i državnom imovinom u skladu sa zakonom, uključujući fondove Evropske unije i druge javne fondove;
- 2) pomoć koja se dodjeljuje korisnicima koji obavljaju privrednu djelatnost, čime se dovode u povoljniji položaj u odnosu na druge učesnike na tržištu;
- 3) pomoć koja se ne pruža privrednim društvima pod istim uslovima ili se pruža selektivno privrednim društvima na osnovu veličine privrednog društva, vrste djelatnosti, mjesta poslovanja ili mjesta registracije privrednog društva, ili je namijenjena jednom privrednom društvu ili se pruža proizvodnji određene robe; i
- 4) pomoć koja ugrožava ili može da ugrozi konkurenciju i utiče ili može da utiče na trgovinu između Crne Gore i drugih država suprotno potvrđenim međunarodnim ugovorima.

Da bi mjera predstavljala državnu pomoć **moraju kumulativno biti ispunjena sva četiri**

uslova, odnosno: da je pomoć dodijeljena od strane države ili iz sredstava države, da predstavlja selektivnu ekonomsku prednost i da ugrožava ili može da ugrozi konkurenciju i utiče ili može da utiče na trgovinu između Crne Gore i drugih država suprotno potvrđenim međunarodnim ugovorima.

Član 11 Zakona propisuje da se državna pomoć može se dodijeliti kroz instrumente državne pomoći kao: 1) subvencija ili subvencionisana kamatna stopa na kredite; 2) fiskalna olakšica (porez, doprinos i drugi javni prihodi); 3) garancija države ili jedinice lokalne samouprave; 4) ustupanje dobiti i/ili dividende države ili jedinice lokalne samouprave korisniku državne pomoći; 5) otpis duga prema državi, lokalnoj samoupravi, privrednom društvu u većinskom vlasništvu države ili jedinice lokalne samouprave ili pravnom licu koje upravlja i raspolaže sredstvima javnih prihoda i državnom imovinom; 6) prodaja ili korišćenje državne imovine ili imovine jedinice lokalne samouprave po cijeni nižoj od tržišne; 7) kupovina ili korišćenje imovine ili proizvoda od strane države ili jedinice lokalne samouprave po cijeni višoj od tržišne; i 8) druga pomoć u skladu sa zakonom.

Saglasno članu 3 stav 1 Zakona, davalac državne pomoći je Vlada Crne Gore, nadležni organ državne uprave, jedinica lokalne samouprave, privredno društvo u većinskom vlasništvu države ili jedinice lokalne samouprave i pravno lice koje upravlja i raspolaže sredstvima javnih prihoda i državnom imovinom u skladu sa zakonom.

Saglasno odredbi člana 19 stav 2 tačka 14 Zakona o zaštiti konkurencije („Sl. list CG“, br. 44/12, 13/18 i 145/21), Agencija daje mišljenja na zahtjev organa državne uprave, nadležnog organa lokalne samouprave i pravnog lica koje upravlja i raspolaže sredstvima iz javnih prihoda i državnom imovinom u skladu sa zakonom u pripremi propisa i drugih akata kojima se uređuju pitanja u vezi dodjele državne pomoći, kao i u postupku njihovog donošenja.

Članom 8a Zakona o energetici („Sl. list CG“, br. 28/25), uređuju se pitanja u vezi sa nacionalnim energetske i klimatskim planom, te je odredbom stava 2 istog člana propisano da se isti dostavlja organu državne uprave nadležnom za kontrolu državne pomoći, radi davanja mišljenja, odnosno Agenciji.

Saglasno odredbi člana 5 stav 1 Zakona, šema državne pomoći je svaki akt (zakon, drugi opšti propis, odluka, ugovor, program ili drugi akt) na osnovu kojeg se može **neposredno dodijeliti državna pomoć** korisnicima državne pomoći na određeno vrijeme u određenom ili neodređenom iznosu, u skladu sa uslovima utvrđenim tim aktom.

Na osnovu citiranih zakonskih odredbi, imajući u vidu izloženo, Agencija je mišljenja da se Predlogom Nacionalno klimatsko energetskeg plana, ne uređuje neposredna dodjela državne pomoći.

Međutim, uvidom u Predlog Nacionalno klimatsko energetskeg plana, Agencija zaključuje da isti sadrži politike i mjere, odgovorna lica, troškove, načine finansiranja, i uticaj istih na godišnji nacionalni budžet. U navedenim mjerama nabrojani su različiti izvori finansiranja, kao što su: donacije, komercijalne banke, Ministarstva, Multilateralni fond za implementaciju Montrealskog protokola, Međunarodne finansijske institucije, privatni investitori, IPARD fondovi EU i drugi međunarodni donatori, lokalne samouprave, EBRD, EIB, GIZ, UNDP i tako dalje. Pojedine mjere i politike nemaju definisane troškove, kao ni način finansiranja. S obzirom da se radi o širokoj

definiciji velikog broja mjera, koja onemogućava da se sa sigurnošću može utvrditi da se radi o državnoj pomoći, međutim Agencija je mišljenja da predviđene mjere mogu predstavljati državnu pomoć u smislu člana 2 Zakona.

Iz navedenog proizilazi da Predlog Nacionalno klimatsko energetskeg plana predstavlja osnov za donošenje akata, naročito šema državne pomoći, na osnovu kojih se može neposredno dodijeliti državna pomoć korisnicima državne pomoći na određeno vrijeme u određenom ili neodređenom iznosu, u skladu sa uslovima utvrđenim tim aktima. Agencija je utvrdila da se u takvoj situaciji radi o javnim (državnim) sredstvima, da se ista mogu selektivno dodijeliti preduzetnicima koji obavljaju privrednu djelatnost odnosno da isti mogu steći određenu prednost, a koj može da ugrozi konkurenciju i može da utiče na trgovinu između Crne Gore i drugih država suprotno potvrđenim međunarodnim ugovorima. U predmetnom planu je i definisano koji to subjekti mogu dobiti određenu pomoć.

S tim u vezi, davaoci državne pomoći će biti u obavezi da nacрте akata na osnovu Nacionalno klimatsko energetskeg plana prema ocijenjenom predlogu istog plana, a kojima će biti planirana neposredna dodjela državne pomoći, dostavi Agenciji za zaštitu konkurencije prije dodjele državne pomoći, odnosno prijave planiranu državnu pomoć u skladu sa članom 15 Zakona. Agencija ukazuje da se shodno članu 26 stav 2 Zakona, državna pomoć koja je dodijeljena bez prethodne prijave ili prije odlučivanja Agencije o usklađenosti te pomoći sa Zakonom smatra nezakonitom državnom pomoći.

PREDSJEDNIK SAVJETA

Dragan Damjanović

Dostavljeno:

- Ministarstvu energetike i rudarstva, Rimski trg 46, Podgorica
- u spise predmeta i
- a/a